

EGYÉVES A NEMZETI RÉGÉSZETI INTÉZET KÖZÖSSÉGI RÉGÉSZETI OSZTÁLYA – ÖSSZETARTOZÁS, IDENTITÁSERŐSÍTÉS ÉS PÉLDAMUTATÁS

RÓZSA ZOLTÁN¹

Magyar Régészet 12. évf. (2023) 2. szám, pp. 47–50.

A Magyar Nemzeti Múzeum Nemzeti Régészeti Intézetében 2022-ben jött létre a Közösségi Régészeti Osztály, egy európai mintára felépült országos program. A közösségi régészetet a múzeumi struktúrában belül értelmezett keretek között összefogó, osztályszintű szervezeti egység európai szinten is kiemelkedő, hazai viszonylatban egyenesen úttörő kezdeményezésnek számít (VIRAGOS 2022).

Kulcsszavak: Magyar Nemzeti Múzeum, Nemzeti Régészeti Intézet, közösségi régészeti osztály, közösségi régészet

Az Osztály kiemelt feladatának tekinti, hogy a régészeti feladatellátás folyamataiba bevonja a civil résztvevőket, továbbá lehetőséget biztosítson minden érdeklődőnek, hogy szakemberek irányításával bekapcsolódhassanak a régészeti kutatásokba. Hisszük, hogy a Magyar Nemzeti Múzeum a 21. században is olyan kulturális intézmény, amely az elmúlt két évszázad alatt felhalmozott szellemi érték és gyűjteményi anyag révén élményszerűen járul hozzá a közösség identitásának meghatározásához és formálásához. Ehhez elengedhetetlennek tartjuk magának a közösségnek a bevonását a múzeum életébe.

A Közösségi Régészeti Osztály előzményének tekinthető a 2017. januárjában felállított Közösségi Régészeti Program, melyet Vida István numizmatikus szakember vezetett. Az Éremtár munkatársai hosszú évtizedek óta tartanak fent mind a mai napig kapcsolatot olyan gyűjtőkkel, magánszemélyekkel, akik hathatósan segítettek a múzeumot a numizmatikai gyűjteményezésben és számos fontos információt szolgáltatottak. A gyümölcsöző együttműködés eredményeképp az MNM gyűjteményébe került szép és tartalmas anyagokat a *Kincset érő közösség* címmel megrendezett, azóta már Balácán is bemutatott – jelenleg is megtekinthető – kiállításban láthatják az érdeklődők. Az önkéntesek a Régészeti Önkéntesek Fóruma Facebook-csoportban tájékozódhatnak, a szakma képviselői ugyanitt, a Hephaistos csoporton belül cserélhetik ki gondolataikat.

A NEMZETI RÉGÉSZETI INTÉZET KÖZÖSSÉGE MINT STABIL IGAZODÁSI PONT

Változó világban élünk, amelyben egyre kevesebb az igazodási pont. A magyar régészet jelenlegi szakmai szereplői más-más alapokról indultak, különböző impulzusok érték őket, miközben a politikai, gazdasági, technikai, erkölcsi környezet is állandó átalakulásban van; értékvesztés, a súlypontok eltolódása történik.

Ez súlyos probléma lehet a közösségi régészet szemüvegén keresztül is, hiszen nemcsak a szakma és önkéntes oldal közötti közös cél érdekében köttetett megállapodásra törekszünk, hanem a határokon is átívelő szakmai kapcsolatokra is. Munkánk során kapcsolatban vagyunk az önkéntesekkel ugyanúgy, mint a régészekkel, a Nemzeti Régészeti Intézetben belül pedig az összes szervezeti egységgel és kollégával. Véleményem szerint a múlt, jelen és jövő szerves egységet alkot. Az egyén szempontjából a régmúlt és a távoli jövő kizárólag a közösségen keresztül létezik, míg a jelen világunk lehet közös és lehet az egyén szintjéig széttagolt.

Ma már nagyon sok múzeumban, sőt más régészeti intézmények mellett is működik valamilyen közösségi régészeti program. Nagy különbségek nincsenek, nem is lehetnek: a törvényi szabályozás elvileg világos feladatot ró a régészekre. A különbözőség leginkább a szemléletben mutatkozik meg.

¹ Magyar Nemzeti Múzeum Nemzeti Régészeti Intézet, e-mail: rozsa.zoltan@mnm.hu

PÉNZ, PARIPÁ, FÉMKERESŐ

Nézzük mindezt közelebbről, hiszen a szakmai – önkéntes kapcsolatokat általánosságban a kettősség jellemzi.

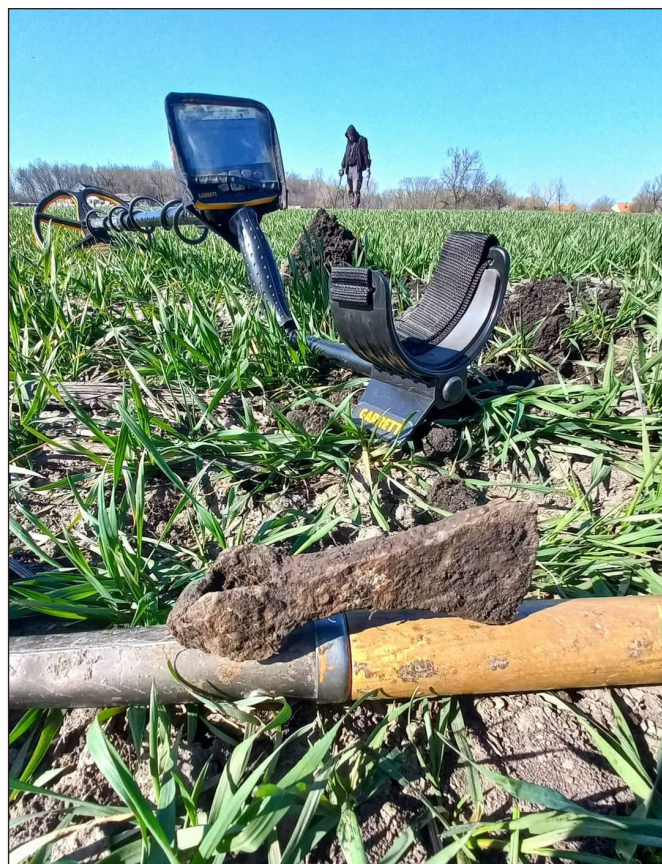
Az egyik megközelítés szerint az önkéntesek pénzt, paripát, fegyvert áldoznak, amiért a régészek különféle „jogokkal ruházzák fel őket”. Mehetnek önállóan fémkeresőzni; a régész kötelességének érzi azt, hogy olyan helyre vigye az önkénteseket, ahol biztosan találnak valamit; a fémkeresős nem alacsonyodik le a kerámiagyűjtés szintjére, ellenben tudatosítja a régészben, hogy ő a szabadidejét áldozza a múzeum számára. Az irányító szerep az önkéntes kezében van, extrém esetben akár az önkéntesek önös érdekeinek, függőségeinek kiszolgálásáról beszélünk.

Az irányító szerepet azonban egyértelműen a szakmának kell magához ragadnia. Az önkéntesség természetesen szabad döntés eredménye, de ez a szabadság a részvétel tényére vonatkozhat, nem pedig annak mikéntjére. Igyekszünk világosan, egyértelműen kommunikálni fórumainkon, és minden esetben elmondani az éppen aktuális projektünk céljait a hozzánk látogatók számára. Miután a régészeti önkéntesség mögött a szakmának nyújtott segíteni akarás igénye húzódik meg, a pozitív eredmények nélküli terepbejárás is lehet sikeres a közösségi régészet szempontjából. Nyújthat olyan élményt, ami a részvétel hasznosságát érezteti, és a kíváncsiság erejével a következő bejáráson való részvételt is megalapozza.

A hangsúly a hasznosság érzésén van – főleg egy olyan világban, ahol csak az elsők, az aranyérmesek számítanak. Önkénteseink minden esetben tisztában vannak azzal, hogy tevékenységükkel nemcsak önnön kíváncsiságukat elégítik ki, hanem a régészeti leletek, lelőhelyek megmentése szempontjából is hasznos munkát végeznek. Például a kora Árpád-kori temetők feltárása során egyértelmű üzenetet kaphatnak arról, hogy szó szerint az utolsó órában vagyunk (RÓZSA, SZIGETI & VIDA 2022), hiszen az erózió és az azt sokszor kiváltó mezőgazdasági művelés pár év alatt a temetők nagy részét megsemmisíti. Topográfiai kutatásaink során hangsúlyozzuk azok megelőző jellegét (fő csapásirányunk a fejlődő térségek úthálózatát

1. kép. Kelemér – Mohos-vár, nyílhegy az omladékból
(Bakos Gábor felvétele)

2. kép. Honfoglalás kori fokos a mezőkeresési csatátér-
kutatás projektből (Ináncsi Szabolcs felvétele)

3. kép. Csoportkép Alsótold honfoglalás kori temető feltárásán (Ignéczi István felvétele)

követi: 83-as út, M3 autópálya/M30-as út, Tisza-tó környezete). Olyan példamutatás ez, amely révén a társadalom széles rétegeihez juthat el üzenetünk, miközben a helyi tudatot, és az összetartozás érzését is erősítjük, az örökség védelme mellett. A közösen végzett munka fontosságát mutatja az is, hogy az eredményekről igyekszünk példás gyorsasággal beszámolni, immár önálló kiadványsorozatunk hasábjain is, amelynek első kötete az elmúlt év karácsonyára meg is jelent (RÓZSA & SZIGETI 2022).

Az önkéntesek szabad döntése nem csak abban nyilvánul meg, hogy segítik-e munkájukkal a régészeti feltárásokat, hanem abban is, hogy hol, melyikben vesznek részt (1–4. képek). Jóllehet ma még több múzeumban az *én házam, az én váram* szemlélet érvényesül, de ahogyan egy régészeti kultúra sem áll meg a vármegyehatárokon – sőt legtöbb esetben még az országhatárokon sem –, ugyanígy kellene gondolni az önkéntesek munkájára is. Az önkéntesek tevékenységükkel az adott múzeumon túl a magyar régészetet szolgálják. Nem lehet eléggé hangsúlyozni: a régészeti leleteink a magyarság és egyben az európai népek közös múltját jelentik. A lényeg pedig a lelőhely, annak biztonsága és az eredmények szabad elérése; ez a régészet felelősségteljes feladata.

A Magyar Nemzeti Múzeum Nemzeti Régészeti Intézetének Közösségi Régészeti Osztálya a *primus inter pares* (első az egyenlők között) gondolatiságában saját régészeti projektjei mellett közvetítő szerepet is képvisel, azaz a közös múlt és közös jövő mellett a közös jelent képviseli a magyar közösségi régészetben. Ennek megfelelően olyan programokat kínálunk, amelyek közül a kapcsolódni vágyó és a régészeti munkát segíteni akaró önkéntesek szabadon szemezgethetnek.

KÖZÖSSÉGI RÉGÉSZETI KONFERENCIA – ŐSZINTÉN A KÖZÖS JÖVŐ FELÉ

Az e célok felé való elindulás, a közös akarat pedig alapvető fontosságú. Éppen ezért támogatjuk a korábbi kerekasztal-megbeszélésekből táplálkozó konferenciát is (RÁCZ & MAG 2021), sorozattá téve azt. 2023. szeptember 15–16-án várunk minden érdeklődőt Visegrádra, a Mátyás Király Múzeumba társszervezőinkkel, a Közösségi Régészeti Egyesülettel és a Magyar Régész Szövetséggel közösen megrendezésre kerülő Második Közösségi Régészeti Konferenciára, ahol a hazai közösségi régészet kérdéseit vitatjuk meg, és amellyel reményeink szerint újabb lépéseket teszünk közös jövőnk felé. Szükség van az őszintén kimondott szavakra, olykor a kritikus hangvételre is.

4. kép. Alsótold, 5. sír felszedése a Magyar Természettudományi Múzeum antropológusai (Madai Ágota, Szvák Enikő) közreműködésével (Rátz Balázs felvétele)

FELHASZNÁLT IRODALOM

Rácz, T. Á. & Mag, H. (2021). Beszámoló az első országos közösségi régészeti konferenciáról (Report on the First National Community Archaeology Conference). *Magyar Régészet* 10/4, 91–94.

Rózsa, Z. & Szigeti, J. (szerk.). *Kisbárcány-Kukely-tanya kora Árpád-kori temetője. Egy közösségi régészeti projekt első eredményei*. Magyar Nemzeti Múzeum, Budapest 2022.

Rózsa, Z., Szigeti, J. & Vida, I. (2022) Egy kora Árpád-kori temető közösségi feltárása – Kisbárcány, Kukely tanya (Community-archaeological excavation of an early Árpadian-age cemetery at Kisbárcány, Kukely tanya). *Magyar Régészet* 11/1, 84–89.

Virágos, G. (2022). A közösségi régészet helyzete és jövőképe Magyarországon. In: Rózsa, Z. & Szigeti, J. (szerk.). *Kisbárcány-Kukely-tanya kora Árpád-kori temetője. Egy közösségi régészeti projekt első eredményei*. Magyar Nemzeti Múzeum, Budapest 2022, 7–13.